

УЧАСТЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Всупереч поширеній думці, Польський малий та середній бізнес (МСБ), визначений як підприємства, які налічують від 10 до 249 працівників, є менш розвинутим ніж в інших країнах Європейського Союзу. Кількість підприємств МСБ на душу населення є найменшою серед країн ЄС, в Польщі – 1.9 підприємств МСБ на 1000 громадян, в той час, як в Угорщині 2.8, а в Німеччині – 4.6. Як результат, тільки 4.8 % Польських підприємств класифікуються як МСБ – 23 місце з 28 країн ЄС за цим показником. Також, МСБ сектор не демонструє хороших показників у порівнянні з великими підприємствами. МСБ генерує 36% від загальних доходів, що на 20% менше ніж великі підприємства, в той час, як у більшості країн ЄС, саме МСБ сектор генерує більше доходів, ніж великі підприємства. Розбіжність між цими даними і широко поширеною думкою пов'язана з високою загальною кількістю МСБ в Польщі (в абсолютних цифрах країна займає шосте місце в ЄС) і типового визначення - сектор малого і середнього бізнесу, як правило, включає в себе мікробізнес і, часто, само зайнятих осіб . Ця група підприємців значно відрізняється від малих і середніх підприємств з точки зору масштабів і характеру їх діяльності. Часто буває так, що їх власники не мають ні амбіцій, ні здатності поступово збільшувати масштаб своїх операцій. Це явище є суттєвою перешкодою для розвитку бізнесу в Польщі, його можна назвати «пасткою дрібного масштабу». Одним з проявів цієї «пастки» є невелика кількість малих підприємств, на яких працюють від 10 до 49 людей, натомість, середні підприємства складають, 20,2% від всіх МСБ, що є найвищим показником в ЄС.

Відносно невелика частка підприємств, задіяних в секторі послуг (за винятком торгівлі) в Польщі, на частку якого припадає 4,3 відсотка компаній, в порівнянні з 39,5 відсотка в середньому по ЄС. Серед польських малих і середніх підприємств, є більше промислових підприємств (33%) і торгових компаній (29,4%). Аналогічно галузеву структуру МСБ можна знайти в інших країнах Вишеградської групи. У порівнянні з великими компаніями, МСБ включають в себе набагато менше промислових підприємств, і більше будівельних і торгових. Це тому, що в промисловості важливо використовувати ефект масштабу і велика частина виробництва зосереджена на великих підприємствах. З точки зору доходів, торгові компанії мають на сьогоднішній день найбільшу питому вагу в цьому секторі (46%), цей показник пояснюється характером їх діяльності, побудованій на високих оборотах і низькій маржі. Після розбивки кожного сектора по виду діяльності, виявляється, що більшість (14%) компаній працюють в оптовій торгівлі - вони генерують 33% від загального обсягу доходів МСБ. Багато фірм також працюють в роздрібній торгівлі (12%), харчовій промисловості (6%) і внутрішніх перевезеннях (5%). Серед будівельних компаній майже стільки ж фірм беруть участь в будівництві будинків, як і в оздоблювальних роботах (5 %).

Більшість польських малих і середніх підприємств у вітчизняних руках - тільки 9,5 відсотків є підприємствами з іноземним капіталом, частка компаній з іноземним

капіталом серед середніх підприємств є більшою – 17%, ніж серед малих - 7,5%. Частка доходів підприємств з іноземним капіталом, значно вище і становить 25,7%. В середньому, вони генерують майже в три рази більше доходів, ніж підприємства польської власності, в основному тому, що більшість з них є дочірніми і використовує ресурси своїх материнських компаній. Переважна більшість (92,8%) польського МСБ належать приватним особам, лише 6% підприємств є дочірніми підприємствами польських та іноземних компаній. Лише трохи більше - 1% підприємств належить іншим групам інвесторів, в тому числі фінансовим установам, фондам і компаніям з управління активами, венчурним фондам. 41% компаній мають жінку в якості одного з засновників. Це один з найвищих показників серед країн Центральної і Східної Європи, а також більш ніж на дві третини вище, ніж в інших країнах Вишеградської групи.

Для 66% підприємств основним джерелом фінансування є власні кошти. На 20% більша імовірність використання власних коштів в якості джерела фінансування для підприємств з іноземним капіталом – вони можуть бути капіталізовані їх материнськими структурами, імовірність цього в 4 рази вища, ніж у підприємств з польськими власниками. МСБ сектор в Польщі в три рази частіше використовує банківські кредити, ніж великі підприємства – особливо, малі підприємства, які використовують кредити для фінансування 21% від своїх інвестицій. Інші джерела фінансування грають набагато меншу роль. Польський МСБ неохоче використовує інструменти ринку капіталу - 0,2% підприємств випустили облігації (проти середнього показника в ЄС який становить 1,1%), і 1,6% мають емісію акцій (1,7% в ЄС) . В результаті, рівень заборгованості МСБ вищий, ніж рівень заборгованості великих підприємств – 189 млрд. злотих, це на 40 млрд. більше ніж у великих підприємств. Високий рівень заборгованості, на рівні 2/3 від створеної доданої вартості у поєднанні з нижчою прибутковістю та ліквідністю, ніж у великих підприємствах призводить до проблем з погашенням кредитів. 17.1% кредитів МСБ є простроченими, в той час як у великих підприємств цей показник складає лише 7.2%.

У період з 2005 по 2016 рік, малі та середні підприємства зростали в середньому на рівні економіки в цілому, і частка МСБ у ВВП залишилася на одному рівні. Їх стан, проте, більш чутливий до економічних коливань, ніж у великих підприємств, особливо до динаміки внутрішнього попиту. Отже, МСБ по різному відреагував на економічний бум після вступу Польщі в ЄС, а також на глобальну економічну кризу. Незадовго до світової рецесії сектор малого та середнього бізнесу був найпотужнішою рушійною силою польської економіки, і основним драйвером 6-відсоткового зростання ВВП. Сектор МСБ зростав швидше, ніж всі інші польські компанії завдяки швидкому росту внутрішнього споживання в країні. З раптовим економічним спадом, в тому числі і зі зниженням внутрішнього попиту, малі та середні підприємства вступили в період стагнації між 2009 і 2012 роками. Зараз сектор МСБ почувається гірше, ніж економіка в цілому, яка підживлюється державними витратами та експортом. В результаті, частка малого та середнього бізнесу в ВВП знизилася до 15,3 відсотка в 2012 році - це приблизно на 20% менше, ніж у рекордному 2008. Наслідки кризи вдарили по середніх підприємствах найбільше, додана вартість знизилася на 12,5 відсотка і не повернулися до докризових рівнів. Хоча в 2009 році малі підприємства найбільше постраждали серед всього бізнесу від рецесії, в наступні роки вони росли зі швидкістю, аналогічною зростанню ВВП. В результаті, обсяг виробництва цієї групи підприємств перевищив докризовий рівень в 2014 році.

Зростання МСБ базується головним чином на підвищенні продуктивності - в 2006-2013 роках, що склало 52% зростання доданої вартості. Після кризи продуктивність МСБ впала через утримування робочої сили - незважаючи на падіння попиту, підприємства утримувались від масових звільнень, щоб зберегти свої виробничі потужності.

За офіційними даними, польський сектор МСБ - так само, як і інші сектори економіки - не дуже інноваційний. Витрати на дослідження і розробки (R&D) в 2015 році були всього лише 0,17% від доходів, це самий низький показник в ЄС, в Угорщині, відповідний відсоток витрат в чотири рази вище, а в Словенії, у вісім разів вище. Середні підприємства кращі в цьому відношенні, з витратами 0,22% від своїх доходів на R&D, хоча це все ще один з найнижчих результатів в ЄС. Ця слабкість польських компаній у порівнянні з іншими країнами, може бути частково пояснена статистичною особливістю, в результаті якої відсутні стимули для подання звітності з R&D витрат. Ось чому доречно порівняти польський МСБ сектор з великими вітчизняними підприємствами. У порівнянні з великими компаніями, МСБ спрацювали набагато краще - 33,6% від загального обсягу R&D витрат і зареєстровано 34% всіх патентів. Це майже в два рази більше, ніж в середньому по ЄС в цілому. Таким чином, внесок польських малих і середніх підприємств у інновації вище, ніж їх внесок в збільшення сукупної доданої вартості. Крім того, витрати МСБ на R&D зростають швидше, ніж у великих компаній - в 2011 році він склав лише 0,09%, але протягом наступних двох років зріс майже в два рази. Витрати зростали особливо в середніх підприємствах (в порівнянні з 0,1% до 0,22%), які стали підтягуватися до рівня витрат великих підприємств в сфері інновацій - 0,25% відсотка у 2015 році.

Зростання малих і середніх підприємств в набагато меншому ступені залежить від інвестицій, ніж в інших сегментах - протягом 2006-2015 років, внесок інвестицій в зростання склав 1,4 процентних пункти в порівнянні з 2,3 процентних пункти для всього сектора. Низька схильність до інвестування особливо характерна для малого бізнесу, як результат, більш низьких інвестиційних потреб, особливо в сервісних компаніях. На це впливають також труднощі отримання доступу до фінансування і низька схильність до збільшення масштабів операцій та неприйняття високих ризиків в довгострокових інвестиційних проектах. Участь малого та середнього бізнесу в області інвестицій поступово знижується - в 2004 році вона становила 37 відсотків від загального обсягу, а в 2014 році тільки 30 відсотків. Найбільш важливим фактором тут була глобальна фінансова криза - витрати у малих і середніх підприємствах на основні засоби впали настільки сильно, що тільки у 2014 році вони перевищило докризовий рівень і склали 55 млрд злотих. Цікаво відзначити, що інвестиції МСБ також знизилися після вступу Польщі в ЄС у 2005 році. Через структуру промисловості, чим менше компанія, тим менше вона прагне інвестувати в обладнання - такі інвестиції становить лише 28% від основних засобів для МСБ проти 50% у великих підприємствах. В результаті, будівлі і транспортні засоби є найбільшим елементом в основних фондах малих і середніх підприємств.

Список використаних джерел:

1. *Polytyka Insight «Small and medium enterprises in Poland» [Electronic resource] – Available from: <https://www.polytykainsight.pl/multimedia>*
2. *European Commission «SBA Factsheet Poland» [Electronic resource] – Available from:*

<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/21188/attachments/27/translations/en/renditions/pdf>

3. Alyna Hyz «The Development of SME sector in Poland and New Instruments of Financing” [Electronic resource] – Available from: <https://www.researchgate.net>

4. Ministry of Economy “Entrepreneurship in Poland”- [Electronic resource] Available from: https://www.mr.gov.pl/media/15459/Entrepreneurship_in_Poland_2015.pdf